

Västtysklands arbetsmarknad	III
Om- och nyval i SAF IV	
Grannländerna	V
Internationellt	IX
Från domstolarna ..	XI
Litteratur	XII
Månadsstatistik	XV

ÖVERSIKTEN

Uppgörelse med regleringsekonomi

Professor Erik Lundbergs "Konjunkturer och ekonomisk politik"
anmäld av sekreterare Hans Söderlund, IUI

Under efterkrigstiden har diskussionen om den ekonomiska politikens mål och medel förts med en livaktighet, som påminner om det allmänna och intensiva intresset för dessa frågor under 30-talets depressionstid. Vad den sakliga argumentationen och över huvud taget formerna för den ekonomiska debatten beträffar, föreligger emellertid vissa olikheter mellan dessa två perioder. De ekonomisk-politiska strävandena under 30-talet grundade sig åtminstone i princip på ingående och många gånger djupsinniga analyser av den då aktuella konjunktursituationens krav på den ekonomiska politiken. I kontrast häremot står efterkrigstidens ekonomiska debatt, som närmast fått karaktären av ett doktrinärt skyttegravskrig, där arsenalen ofta haft drag av trosföreställningar utan starkare anknytning till de växlande betingelserna för den ekonomiska utvecklingen. Inte minst påtagligt är att mycket av 30-talets ekonomisk-politiska mål hölls kvar under 40-talet, trots radikala förändringar i det ekonomiska klimatet. Karakteristiskt är också att man — i varje fall under större delen av efter-

krigstiden — såg skeptiskt på riksbankens förmåga att stabilisera den ekonomiska utvecklingen med penningpolitiska medel. I stället satte man sin lit till en serie ambitiösa experiment med direkta ingrepp på olika områden av samhällsekonomin — utan att man egentligen visste hur regleringarna verkligen fungerade.

Dessa tongångar i den ekonomiska politiken har bildat utgångspunkten för en ingående analys av den ekonomiska politikens mål och medel som utförts av professor Erik Lundberg i Konjunkturinstitutet och nyligen publicerats under titeln »Konjunkturer och ekonomisk politik — utveckling och debatt i Sverige sedan första världskriget». Initiativet till denna undersökning togs för fem år sedan av Studieförbundet Näringsliv och Samhälle, som gav Lundberg i uppdrag att studera företagens reaktioner inför regleringsingreppen för att därmed belysa näringslivets funktionssätt under regleringar.

Under arbetets gång kom ramen för undersökningen av olika skäl att vidgas väsentligt. I sitt slutliga skick har

undersökningen utvecklats till en brett utplagd historisk analys av den ekonomiska politiken mot bakgrunden av konjunkturväxlingarna sedan första världskriget. Av särskilt stort intresse för den ekonomiska debatten i dagens läge är att Lundberg ägnat 300 av bokens 526 sidor åt en principiell diskussion av den ekonomiska politikens problemställningar, en systematisk och grundligt genomtänkt prövning av den ekonomiska politikens möjligheter i olika situationer — särskilt under efterkrigstidens konjunkturer — samt en jämförelse av generella ekonomisk-politiska medel och deras verkningar med fysiska regleringar och detaljgripanden av olika slag.

Det är knappast ägnat att förvåna att detta debattinlägg av en vetenskapsman och »konjunkturexpert», som inte kan väntas vara influerad av politiska värderingar, formar sig till en stark kritik av efterkrigstidens ekonomiska politik som medel att förverkliga de konjunkturpolitiska målsättningarna full sysselsättning och stabilt penningvärde. På varje punkt i diskussionen om efterkrigstidens upprust-

ning mot konjunkturväckingar bryter Lundberg ned gängse diffusa och okritiska föreställningar om reglerings-ekonomiens möjligheter att med fasthet och visdom styra utvecklingen i önskad riktning inom samhälls-ekonomiens olika områden. Med rikliga exempel från den faktiska utvecklingen får läsaren en livfull bild av hur regleringar via sina oförutsedda konsekvenser ger upphov till nya ingrepp i en ständig kretsångång utan att man därmed lyckas lösa de grundläggande problemen. Rent principiellt ligger det nära till hands att dra paralleller med den process som åsyftas med uttrycket »brott föder nya brott».

Vet man verkligen vad man gör?

En av grundtankarna i Lundbergs framställning är att vi saknar även teoretiska möjligheter att bilda oss den nyanserade överblick över läget och utvecklingstendenserna, som är en nödvändig förutsättning för att en detaljreglering skall kunna uppfylla de krav som motiverade dess tillkomst. Som stöd för sitt resonemang ägnar förf. stort utrymme åt en granskning av nationalbudgeten och liknande statistiska analyser och han finner därvid det statistiska underlaget mycket otillfredsställande för dessa ändamål. Undersökningen utmynnar i slutsatsen att dessa kalkyler på avgörande punkter är så osäkra att man inte med någon större säkerhet kan uttala sig ens om riktningen hos de utvecklingstendenser som sökes.

Annu mindre anser förf. att man vet tillräckligt om hur föreslagna regleringsåtgärder kommer att verka i samhälls-ekonomien. Med en rad klagörande exempel stryker förf. under hur litet vi egentligen känner till om konjunktursammanhangen och orsakskedjorna, hur små möjligheter vi har att förutsäga vilka verkningar t.ex. finanspolitiken i olika lägen har på inkomstbildning, sparande, investeringar etc. Även om man i grova drag anser sig kunna förutse de direkta verkningarna av olika regleringsåtgärder, saknar regleringstekniken av olika skäl helt möjligheter att ta hänsyn till de indirekta konsekvenserna av ingreppen. Som illustration till denna regleringskonflikt kan frågan resas, om efterkrigstidens negativa inställning till handelns investeringar i grund och botten varit samhälls-ekonomiskt motiverad. Om man hade kunnat bedöma vilka ökade produktionsmöjligheter på andra områden som handelns rationalisering skulle ha medfört, är det sannolikt att många lönande investeringsprojekt inom handeln skulle ha fått hög prioritet.

I praktiken förhåller det sig emellertid så att mer eller mindre bestämda förutsägelser om verkningarna utgör grundvalen för de differentierade finanspolitiska och andra regleringsåtgärder som blivit alltmer framträdande under de senaste åren. Så är fallet trots att det uppenbarligen är fråga om en myt, när man säger sig föredra finanspolitiken framför penningpolitiken med motiveringen att »man i väsentligt högre grad vet vad man gör».

Vid sidan av kritiken av kunskapsunderlaget för direkta regleringar ger Lundberg en systematisk orientering om erfarenheterna av regleringarnas funktionssätt och negativa återverkningar i olika hänseenden på samhälls-ekonomien. Denna del av undersökningen är i stor utsträckning baserad på enquêter och intervjuer med ett stort antal företag inom handel och industri.

Regleringar leder till snedvridning av produktion och distribution

En genomgående tanke i redogörelsen för regleringserfarenheterna är att direkta regleringar på längre sikt tenderar att hålla tillbaka framstegstakten inom det enskilda näringslivet genom snedvridningar av olika slag. Detta skulle mycket lätt kunna bli en av konsekvenserna, om man t.ex. slog in på den linje som skisserats i Landsorganisationens betänkande »Fackför- eningsrörelsen och den fulla sysselsättningen». Huvudtanken i detta förslag är att man på olika sätt skulle kraftigt dämpa konjunkturen i näringslivet, samtidigt som finanspolitiskt stöd skulle ges på de områden där arbetslöshet som följd härav uppstår. Det är uppenbart att liknande metoder bl.a. kan leda till att företag med för hög kostnadsnivå skyddas, t.ex. genom subventioner, och att en för framstegstakten nödvändig överflyttning av arbetskraft till expanderade företag hämmas

Risker för snedvridning av produktion och distribution uppstår vid alla former av direkta regleringar. Särskilt påtagligt blir detta när man ser på priskontrollens funktionssätt. Här kan man bl.a. peka på att en officiellt auktoriserad prissättning tenderar att minska konkurrensviljan och därmed leda till att ett högt prisläge bevaras och att kostnaderna småningom suggs uppåt. Liknande exempel kan också hämtas från importregleringens område. Vidare kan erinras om den långa raden av exempel från 40-talet som visar hur tillgången på priskontrollerade varor sjunkit till förmån för produkter som ej underkastats prisregleringar.

Som en allmän slutsats pekar Lund-

berg på svårigheterna att fastställa generellt tillämpliga normer för konkreta regleringsavgöranden och därmed på riskerna för godtycke och ojämnheter vid behandlingen av olika näringsgrenar och företag. Härtill bidrar också stelheten i regleringssystemet, som bottenar i svårigheterna att anpassa normerna efter ändrade betingelser. Därjämte understryker förf. att regleringar och andra former av djupt ingripande ekonomisk politik leder till en oroväckande maktkoncentration. Medborgarnas rättssäkerhet och frihet tenderar att förlora en stor del av sitt innehåll i en reglerings-ekonomi.

Den röda tråden i Lundbergs bok är en allvarlig varning för att över-skatta vår förmåga att förstå det ekonomiska livets komplicerade orsakssammanhang och att genom prognoser erhålla ett tillförlitligt framtids-perspektiv. Denna varning får givetvis än större betydelse, när man be-tänker att efterkrigstidens ekonomi-ska politik bygger på detaljerade in-grepp, som otvivelaktigt förutsätter en utomordentlig insikt i dessa frågor.

Våra planekonomiska ambitioner måste begränsas

Om nu Lundberg kritiserar regle-ringar som konjunkturpolitiska huvud-vapen i ett samhälle med full syssel-sättning, återstår frågan vad han vill sätta i stället. Hans slutsatser och per-sonliga rekommendationer vilar i hu-vudsak på följande resonemang. Så bristfällig som vår kunskap om sam-hällsmaskineriets funktionssätt är, bör den ekonomiska politiken sänka sina »ambitioner» och skrinlägga målsätt-ningar, som syftar till djupgående för-ändringar i den ekonomiska utveck-lingen. I enlighet med uppfattningen om nödvändigheten att gå varsamt till-väga bör man pröva sig fram med så generella metoder som möjligt. Ett yt-terligare argument för denna linje är att man på så sätt bevarar prisbild-ningens viktigaste funktion, nämligen att enligt konsumenternas önsknin-gar locka fram ökad produktion eller im-port på vissa områden och skära ned aktiviteten på andra. Visserligen är prisbildningsnivån av i dag på många punkter behäftad med brister och ofullkomligheter, men i stället för att eliminera denna prissystemets uppgift genom ett nät av regleringar bör man inrikta sig på att skapa gynnsammare förutsättningar för att prisbildningen skall fungera effektivt. Ett nödvändigt villkor härför är dock att man får till stånd en någorlunda jämn och balan-serad utveckling utan starka rubbning-

ar av prisnivån. Detta får i sin tur anses förutsätta en något lägre grad av full sysselsättning än den som kännetecknat vissa av efterkrigsåren.

Med rekommendationen av generella metoder leds den ekonomiska debatten in på mera traditionella vägar. Men Lundberg nöjer sig inte med ett dylikt konstaterande utan strävar efter att förbättra metodiken på de punkter, där man haft negativa erfarenheter av generella medel. I sin analys av penning- och kreditpolitikens förutsätt-

ningar och funktionssätt för Lundberg fram många stimulerande idéer och uppslag som bör leda till en bättre förståelse och en mera nyanserad diskussion av den generella stabiliseringspolitikens möjligheter.

Hans Söderlund

Erik Lundberg: Konjunkturer och ekonomisk politik — utveckling och debatt i Sverige sedan första världskriget. 576 sidor. Norstedts. Hft kr 28:50, inb. kr 32:50.